

УДК 745.54:7.016.
4-028.22

DOI:10.30857/2617-
0272.2020.3.8.

Стульникова Ю. О.
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ОРНАМЕНТАЛЬНО-ГРАФІЧНОЇ МОВИ СУЧАСНОЇ ВИТИНАНКИ

Мета. Простежити і засвідчити універсальність орнаментально-графічної мови як однієї з основних ознак сучасної витинанки. Виявити ознаки і властивості орнаментально-графічної мови, сформулювати визначення поняття відповідно прорізного паперового мистецтва.

Методологія. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, систематизації. Також застосовано порівняльний метод і метод образно-стилістичного аналізу.

Результати. У статті порівнюються і аналізуються твори мистецтва – реплікації вихідних оригінальних творів, відтворені в інших матеріалах. Досліджується поняття орнаментально-графічної мови сучасної витинанки, визначаються її основні властивості і ознаки, формулюється визначення. За результатами дослідження пропонується внести низку уточнень до дефініції «витинанка» щодо основних ознак матеріалу виготовлення і технологій створення. Окреслено основних напрями паперового прорізного мистецтва. Звернено увагу на важливість розмежування сучасної витинанки та паперової графіки, можливе лише завдяки аналізу їх орнаментально-графічної мови.

Наукова новизна. Уточнення визначення «витинанка» з окресленням її конкретних ознак як підґрунтя для нової класифікації, з виокремленням в окрему групу паперової графіки (станкового паперовитинання).

Практична значущість. Орнаментально-графічна мова розглядається в публікації як одна з головних ознак витинанки, що має стати підставою для нової класифікації творів паперового прорізного мистецтва. Використання результатів дослідження для подальших мистецьких пошуків авторського стилю на перетині різних видів мистецтв. Обґрунтування експонування окремої групи творів сучасної витинанки як взірців паперової графіки.

Ключові слова: витинанка; графічна мова; орнамент; орнаментально-графічна мова; універсальність.

Вступ. Аналіз попередніх досліджень. Зміни реалій життя, оновлення та урізноманітнення мистецьких практик вимагають від мистецтвознавчої науки осмислення цих процесів та явищ. Метою цієї публікації є спроба художнього аналізу такої складової мистецького твору як орнаментально-графічна мова сучасної української витинанки.

Складне спеціальне приладдя й трудомісткість виконання гравюри, на відміну від витинанки, спонукає багатьох професійних художників, які прагнуть займатися графікою, звернутися до іншого матеріалу. Саме папір дозволяє не лише аматорам, а й художникам-професіоналам відтворювати свої графічні мистецькі ідеї в

простому, доступному і пластичному матеріалі. Цей перехід з друкованої графіки у прорізну з паперу, тобто витяту, наближує її до витинанки. У свою чергу цей процес спричинює проблеми класифікації та експонування таких творів, тому що визначення «паперова графіка» як окремого виду графічних практик у сучасному вітчизняному мистецтвознавстві відсутнє.

Дослідження саме образотворчої мови витинанки досі залишалося поза увагою. Інтерес науковців був звернений на дослідження традиційного мистецтва: мистецькі центри та регіональні особливості. Так, ґрунтовну класифікацію творів традиційної витинанки склав

М. Є. Станкевич, питання професійного мистецтва, типологію сучасної витинанки, а також, питання використання творів паперового прорізного мистецтва в оформленні української книги розкрила в своїх працях О. В. Тихонюк. Практичне значення для дослідження має засадничий підхід до семантики, іконографії, стилістики та номінації української орнаментики запропонований М. Р. Селівачовим [10–15].

Постановка завдання. Основні положення нашої публікації: наявність орнаментально-графічної мови – як властивість та ознака сучасної української витинанки; універсальність цієї мови для реплікації творів в інших матеріалах. Доведення основних тез статті потребує постановки декількох завдань. В першу чергу, надати визначення терміну «орнаментально-графічна» відносно до образотворчої мови мистецтва витинанки, виявити універсальність цієї мови шляхом порівняння творів-реплікацій, проаналізувати збереження морфологічних ознак орнаментально-графічної мови в похідному від оригіналу зображенні, довести, що саме наявність певної художньої мови відрізняє витинанку від паперової графіки.

Результати дослідження. Витинанкарство як вирізування саме з паперу відносно молодий вид мистецтва. І хоча розвиток українських витинанок у 1880–1910-х роках був на відчутному піднесенні, нового сплеску розквіту мистецтво набуло пізніше, коли до нього масово звернулися професійні художники. «Упродовж 1930–1950-х років в Україні поряд з наближенням народного мистецтва до професійного розвивався й зворотний процес: освічені митці, намагаючись звільнитися від пресингу тоталітарного режиму, зверталися до народної спадщини та розпочинали працювати у сфері декоративно-ужиткового мистецтва»

[1, с. 64]. Згодом, починаючи з 70-х років жодна республіканська виставка народного мистецтва не обходилась без візрців творів витинанкарства. І цілком природно, що вже у 1976 році, за ініціативи харківського професора О. Петриченко, у Харкові відбулася всесоюзна виставка «Художні витинання з паперу та їх прикладні можливості». Саме на цій виставці, вперше, були представлені твори, які наочно представляли «композиційні і технічні рішення, спроби і пошуки художнього втілення ажурних візерунків з паперу у стійкі і довговічні матеріали» [11, с. 24]. У 1986 році М. Є. Станкевич в «Українські витинанки», пов'язуючи сучасний стан мистецтва витинанки з пошуком нових шляхів побутування, вказував на два основних напрямки розвитку. Перший це – практичне застосування багатой орнаментальної спадщини витинанок у різних галузях творчості, другий – «формування особливого типу виставочних творів витинання» [11].

Докладна праця М. Є. Станкевича, загалом, торкалася традиційної витинанки і заклала підґрунтя для дослідження її в сучасній художній практиці. Запропонованою ним класифікацією традиційних витинанок, користуються мистецтвознавці і по нині. М. Є. Станкевич поділив всі витинанки на три великі групи: одинарні, складні та комбіновані. Ажурні, завжди одноколірні з одного аркушу паперу витинанки складають групу одинарних. Вони вирізняються суттєвою декоративністю в передачі орнаментальних мотивів, переважно рапортною композицією з використанням ритму і симетрії, де за допомогою складання паперу утворюються вісі симетрії, які й формують геометричний і умовний характер зображення. Витяті силуетні фігурки людей, птахів і тварин без використання принципів симетрії також відносяться до одинарних витинанок.

Аплікаційні, за методом утворення зображення, складають іншу групу вирізаних творів – складні витинанки. Вони виконувалися з кількох аркушів різнокольорового паперу методами або накладання (коли на одинарну витинанку накладалася інша одинарна), або складання (коли одинарні витинанки розташовувалися в одному шарі як окремі елементи загальної композиції) [11, с. 28–31].

Типологію сучасних витинанок з розподілом за художньо-образним характером зображення, на відміну від попередньої класифікації, що спиралася більше на конструктивну побудову, уклала Олена Тихонюк, яка досліджувала українську витинанку кінця ХХ – початку ХХІ століть. Вона пропонує такий розподіл творів: а) сюжетно-жанрові зображення – твори літературного або сакрального змісту, витинанки з пейзажними мотивами, які розкривають у собі історію і джерело наслідування; б) образно-асоціативні – твори станкового характеру, які можна поділити на три групи за принципами побудови: до першої відносяться аплікативні, переважно асиметричні, витинанки, зазвичай ажурні або силуетні, інколи комбіновані; до другої групи можна віднести – одинарні й накладні композиції з виключно симетричною будовою та умовною передачею зображень сучасної тематики, графічною мовою таких витинанок втілюються в життя авторські концептуальні ідеї й образи; до третьої групи одинарних ажурних асиметричних витинанок входить «витинана графіка» – твори, які втрачають майже всі риси традиційного мистецтва, опановують виражальні властивості інших видів мистецтв і набувають станкового характеру. Арт-об'єкти із застосуванням витинання представлені творами концептуального характеру виконаними в об'ємі і взаємодії із простором, з використанням техніки

вирізання – являють собою третю групу запропонованої класифікації [13].

Такий широкий перелік ознак приналежності зображення до творів витинанкарства породжує проблему правильної ідентифікації витинанки. Без уточнення матеріалу виготовлення і його властивостей (папір, картон, фанера, акрил, пластик, тощо), без вказування методів вирізання (ручне вирізання, лазерна різка, виривання, пропалення) і не уточнюючи функціональне призначення (декоративна функція чи станкове значення) – неможливо точно класифікувати усе розмаїття творів. Проблема правильної ідентифікації, в свою чергу, породжує проблеми експонування та участі у конкурсах, оцінювання та сприйняття таких творів. Виявленню межі, де закінчується декоративне мистецтво витинанкарства, призначене декорувати інтер'єр, і де починається станкове мистецтво паперової прорізної графіки, приклади якої мають безперечно самостійний станковий характер, сприятиме уточнення і конкретніше визначення поняття витинанка. В змістовній публікації «Українські витинанки: науковий опис, сучасний стан вивчення і розуміння» Н. Потапова, співробітник Російського етнографічного музею в м. Санкт-Петербург, вказує на відставання терміну «витинанка»: «окрім ситуації монодисциплінарності, сучасне академічне визначення вимагає низки уточнень. Вказана дефініція не накладає ніяких обмежень на матеріал, із якого виготовляються українські витинанки, і дозволяє називати витинанками моделі із шкіри, тканини і т. п.» [8, с. 359].

Загальноприйняте у науці тлумачення терміну «витинанка» як «декоративні зображення або орнаменти, ажурно вирізані із різноманітних матеріалів (у тому числі і з кольорового паперу)» [8] міцно закріплює це явище виключно за декоративно-ужитковим мистецтвом.

Виходячи з такого тлумачення витинанки, вона повинна мати суто оздоблювальне значення і станкові твори, в яких декоративне призначення поступається місцем ідейному навантаженню, незалежному від загального вигляду інтер'єру, не є витинанками. Чи доречно станкову графічну композицію перенесену на папір, вирізану з нього, потім аплікацією накладену на контрастне тло називати витинанкою, – пошуки відповіді на це питання ведуться в цій статті.

Слід зазначити, що поряд з енциклопедичним визначенням існує «народна» думка, думка і пересічного українця і розуміння майстра витинанкаря, про те, що являє собою витинанка. «...Чиста витинанка – це суцільна картина, переважно симетрична. Картина ж з окремих частин – це була, є і буде аплікація. Це якесь слово не українського походження і тому його чомусь бояться. Аплікації колись були творами переважно міського населення. Корінь витинанок – село. У В. А. Дубінки – витинанки. У нього де-не-де вкраплення іншого кольору на суцільну витинанку. Це витинанка. А з частин складена – це не складна витинанка, як пояснює її автор, а проста аплікація.

За технікою вирізання – витинанка складніша. Це ж очевидна істина» – це уривок з листа Марії Авксентіївни Руденко, майстра декоративного живопису і витинанки, заслуженого працівника культури УРСР, з 1972 року вона постійно брала участь у виставках народної творчості, була ініціатором проведення Республіканського фестивалю витинанки, її пам'яті присвячено створення музею етнографії та народного мистецтва у Могилеві-Подільському[4]. Цей уривок з листа від 30 серпня 1984 року адресовано О. М. Петриченко (відомому вченому-ливарнику, доктору технічних наук, заслуженому діячу науки України, який

залишив по собі велику спадщину – колекцію з понад 4000 художніх паперових вирізок з України, Росії, Білорусії, Вірменії, Литви, Польщі, Данії, Німеччини, В'єтнаму і Китаю, що він збирав протягом 40 років), в якому майстриня доносила свої міркування, відносно до того, чому твори витинанкарей-«петриківчан» не можна називати витинанкою. «Петриківчани в обіді на мене за таке твердження, але ж хай не цураються імені того твору, який вони вподобали.

– Ми прагнемо до соковитих барв у творі, – кажуть вони... Аплікація ж – це легка справа. Нарізала всяких квітів та листочків та й чіпляй, куди хочеш. Що вирізати кружальця і скласти кетяг калини, а що вирізати цей кетяг, щоб жодна ягідка не відпала...» М. Руденко продовжуючи цю полеміку, пише, що радилася з досвідченими науковцями старшого покоління, і вони підтвердили її міркування, в той же час, вона згадує, що петриківчани, Станкевич і Павлова наполягають на прямому відношенні цих творів до витинанки [4].

Думки, що назріла необхідність розмови про те, що таке «українська витинанка» в сучасному світі, з яких ознак складається зміст цього поняття дотримується і О. В. Харченко, майстер декоративно-прикладного мистецтва, член НСМНМУ. У своїй публікації «О содержании понятия «вытынанка»: Приглашение к дискуссии», посилаючись на Інтернет ресурс «Страна мастеров» з великим колом користувачів різного віку, вона вказує на підміну поняття на прикладі однієї з рубрик, яка представляла техніку «Вытынанка» (зараз змінено на «Вырезание») де під цим заголовком було розташовано більше тисячі робіт, багато з яких являли собою копії графічних зображень і ілюстрацій вирізаних з паперу, творів в техніці квілінг, та аплікацій [16].

а

б

Рис. 1. Петриківські витинанки. Авторка Л. Л. Колодязна

а

б

Рис. 2. Витинанки, авторка Л. О. Мазур: а – «Чарівний кіт» (1983 р.); б – «Діброва» (1989 р.)

а

б

Рис. 3. Витинанки, авторка Л. О. Мазур: а – «Свято» (1980 р.); б – «Причинна» (1989 р.)

Підсумовуючи викладений у публікації матеріал, О. В. Харченко зазначає: що неправильно називати витинанкою все те, що вирізано з паперу. Зокрема, витинанкою не можна називати роботи, в яких присутній вільний орнамент, непов'язаний з народною традицією, і який не спирається на народну символіку; портрети, пейзажі, архітектура, а також жанрові сцени витяті в реалістичній манері. Подібні твори можна віднести до художньої вирізки. «Содержание понятия «вытынанка» включает в себя определенный набор существенных признаков, главными из которых, на наш взгляд, следует считать национальное самовыражение через ритм, стилизацию изображения, симметрию и декоративность» [16].

Багато людей суб'єктивно відносяться до творів витинанкарства, для одних витинанкою доречно називати тільки симетричні за однією і більше осями симетрії зображення, вирізані з паперу; для інших, витинанка – це лише прорізний паперовий святковий декор. Таке трактування творів витинанкарства закладене історично, адже слово «витинанка» походить від застарілого «витинати», тобто «вирізати». В академічному тлумачному словнику української мови приведені й інше значення слова «витинати» – «грати; виконувати з запалом (витівка)», від цього й походить значення слова «витинанка» – вирізана забавка. Тобто багатий синонімічний ряд вимагає вкрай чітких наукових дефініцій, які б враховували й сучасні мистецькі реалії.

Таким чином, існує дві великі групи творів витинанкарства: традиційна витинанка та професійна сучасна. Перша група має орнаментально-декоративну функцію та цілком відповідає і

енциклопедичному визначенню, і народному тлумаченню. Друга група творів набуває самостійного станкового характеру, має набагато виразнішу ілюстративну функцію та оперує орнаментально-графічною мовою. За уточненням О. Тихонюк, термін «професійна» витинанка «стосується творчості дипломованих митців, які мають середню чи вищу художню освіту, а також майстрів, що досягли досконалості у цьому виді творчості та спричинилась до його розвитку шляхом дослідницької, організаторської, публіцистичної діяльності» [15, с. 327].

Якщо у традиційній витинанці превалює орнамент і вибір зображуваного зумовлюється улюбленим декоративним мотивом майстра, то сучасна професійна витинанка звернена до ілюстрації ідеї митця. Сюжет твору займає провідне місце і орнамент стає лише одним з інших, хоча й неодмінним, інструментом виражальних можливостей сучасної витинанки. У випадку, коли в композиції твору є повна відмова від ритмізованого орнаментального зображення або його частини, мотиву, залучається абстракція – доречно вже говорити про цілком графічну ілюстративну мову. Наведемо прикладом такого розподілу твори Людмили Мазур, «української мисткині, засновниці нового виду графічного мистецтва – «станкового паперовитинання», «її роботи – це в першу чергу ідея, образ а вже потім влучне формальне вирішення» [3, 9, с. 205].

На рис. 2 – рис. 3 представлені вирізані твори Людмили Мазур, і композиції «Чарівний кіт» і «Свято» впевнено можна віднести до сучасної професійної витинанки, адже вони повністю підтверджують думку про провідне місце в побудові композиції сюжету, відтвореному через орнамент (ритм, стилізацію і певну симетрію).

а

б

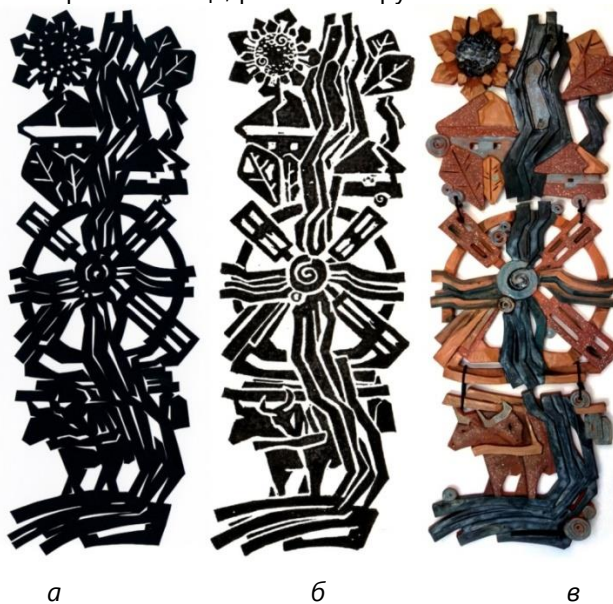
Рис. 4. «Танок з птахами», автор А. Т. Пушкарьов: а – витинанка; б – дерев'яне панно, 60х40 см, автор А. Обелець, репліка твору А. Т. Пушкарьова

а

б

Рис. 5. «Святий Юрій», автор М. М. Теліженко: а – витинанка; б – дерев'яне панно, 38х49 см, автор А. Обелець, репліка твору М. М. Теліженко

а

б

в

Рис. 6. «Чумацький шлях», автор Ю. О. Стульнікова: а – витинанка 25/8,5 см, б – гравюра 25/8,5 см; в – керамічне панно 50/17 см

Наведені для порівняння графічної мови твори «Діброва» і «Причинна» сама авторка робіт пропонує називати «станковим паперовитинанням», саме про такі твори пише Л. Рожко-Павленко: «В роботах Людмили Мазур наявні всі виражальні засоби графічного мистецтва: лінія, пляма, силует, що дають повне право вважати її твори зразками графіки. А самий підхід до організації простору в кожній роботі, вміння поєднувати ті чи інші елементи, вдале використання ритмів, нюансування композиційних знахідок піднімає ці твори до кращих зразків саме графічного мистецтва» [9, с. 29].

В публікації «Східно-подільська витинанка кін. ХХ – поч. ХХІ ст. традиції та новаторство» О. Тихонюк, торкаючись проблеми поступового зникнення регіональних ознак в мистецтві традиційної витинанки, вказує на такі причини цього процесу: окремі випадки наслідування чужих мистецьких прийомів, спрямування до неоправданого реалізму та втрата вишуканого лаконізму декоративної мови [12, с. 205]. Де під лаконізмом декоративної мови, автор публікації має на увазі вишукану простоту стилізованих орнаментальних мотивів.

Саме орнаментальна змістова графічної мови витинанки може стати тим показником, який розмежовує композиційне рішення творів, вирізаних з паперу, і дає чіткі підстави для введення нової категорії творів – паперової графіки. Орнаментально-графічною мовою, відносно до української витинанки, тут виступає сукупність виражальних можливостей, а саме: лінійно-графічна побудова зображення; ритм і метр у повторенні окремих мотивів; наявність симетрії або по відношенню до побудови окремого елемента, або всієї композиції; стилізація зображення за специфікою матеріалів та інструментів, що

використовуються (витинанка, вишиванка, тощо), за традицією, під специфіку інших видів декоративно-прикладного мистецтва (під Петриківку, вибійку, дереворит тощо).

Важливо зазначити, що в російській літературі зустрічається визначення паперової графіки. До творів цього мистецтва відносять прорізні картини з паперу, автори яких не спираються на народні традиції. Характерні риси таких робіт – «розширення тематики, ілюстративність, зниження ролі символіки, ускладненість композиції, використання нових матеріалів і технічних прийомів» [7].

Однією з ключових властивостей орнаментально-графічної мови є її універсальність або мультифункційність. Універсальність виражальних можливостей твору для використання у монументальній або у декоративній площині, або для видового переходу зображуваного з одного виду мистецтва в інший. Такий перехід можуть проілюструвати витинанки Андрія Пушкарьова й Миколи Теліженка – відомих українських мистців і майстрів витинанки. Графічність і лаконічність їхніх творів «Танок з птахами» і «Святий Юрій» самі знайшли своє перевтілення в різьблених творах Анатолія Обельця, який працює в техніці прорізної об'ємної мозаїки та інтарсії (рис. 4, рис. 5) [2].

«Витинанка з дерева» – так сам майстер, член НСХУ, Анатолій Обелець позначив у поясненні до однієї зі світлин [5, 6]. У доробку майстра багато різьблених ажурних панно, різних за композиційним устроєм і за якістю деталізації, також є і репліки літографій Мауріца Ешера «Мозаїки I» і «Мозаїки II».

Якщо витинанки Людмили Мазур «Чарівний кіт» і «Свято» (рис. 2, а, рис. 3, а) і за композицією, і прийомами виконання, і стилізацією зображення «під килим» ближчі до більш традиційних зразків витинанкарства, то твори А. Пушкарьова і

М.Теліженко можна назвати найкращими взірцями сучасної професійної витинанки саме через їхню орнаментально-графічну мову і характерну авторську стилізацію. Сюжети їхніх творів, узагальнені і орнаментовані мотиви, стилізація – рівною мірою досконало підкреслюють задуми художників і доводять твори до межі декоративного і станкового мистецтва. Вочевидь, цей орнаментально-графічний лаконізм надихнув А.Обельця на вибір цих витинанок до реплікації у творчому переосмисленні. Аналізуючи похідні від витинанок твори, можна впевнено стверджувати, що перевтілення їхньої оригінальної композиційної основи в інший матеріал відбулося без втрат, зі збереженням пропорційних співвідношень і якості деталізації. Надбаннями видового переходу можна назвати багату на відтінки текстуру деревини, силуетне заповнення елементів зображення, світлотіньове підкреслення ажурності за рахунок неглибокого рельєфу.

Для написання публікації нами був проведений порівняльний мистецький експеримент: відтворення композиції витинанки «Чумацький шлях» у гравюрі та кераміці. Тематикою твору була обрана українська національна символіка (Дніпро-Славути як кров'яна артерія України; Чумацький шлях як небесна дорога українських душ; воли як символ потужності, тварина, яка виконуючи ще донедавна роль тягла на похороні, була ніби зв'язковим між світом живих і мертвих, відомо, що у козацькому обозі використовували саме воловий запряг; Сонце-Колесо-Вітряк як символ круговерті Життя та нескінченності Буття всього суцього). Обрані мотиви були саме з огляду на можливість їхнього відтворення у кераміці. Композиція твору поділена на три частини, які поєднує стилізований Чумацький шлях – Дніпро, має витягнутий за вертикаллю формат і заплановану можливість маніпулювати з

неглибоким рельєфом. Початковий ескіз витинанки було спрощено, бо існували обмеження щодо розміру друкованого відбитку, тому витинанка і гравюра виконані в одному масштабі, а керамічне панно – в масштабі майже 1:4 (рис. 6).

Як видно з рис. 6, відтворення основної композиції витинанки у гравюрі і кераміці сталося без значних змін. Перехід первинного рисунку в матеріал відбувався з урахуванням його фізичних властивостей і вимог похідного твору. Паперова версія твору «Чумацький шлях» потребувала злиття, за можливості, деталей для отримання єдиної площини сюжету. Друкований відбиток не потребував цього і тому має довільне вирішення контурів і переходів елементів одного до одного. Керамічна варіація твору має більший розмір, оптимальний для використання техніки прорізання з подальшими випалюванням і поливанням. Потрібно зауважити, що пластичність обраної керамічної маси та інші її властивості потребували розбиття загальної композиції на три фрагменти з огляду на місця майбутнього скріплення. Таким чином, цей творчий експеримент підтвердив універсальність орнаментально-графічної мови як однієї з ознак сучасної витинанки і складових професійного декоративного мистецтва загалом.

Висновки. Результатом проведеної роботи над публікацією стало формулювання визначення орнаментально-графічної мови мистецтва витинанки, окреслено її основні властивості і ознаки. Проаналізована спорідненість творів різних видів декоративного і образотворчого мистецтва, окреслена і доведена універсальність орнаментально-графічної мови цих творів. У статті підіймалося питання дефініції «витинанка» і було запропоновано внести низку уточнень щодо основних ознак матеріалу

виготовлення і технологій створення. Також було вказано на існування двох основних напрямів паперового прорізного мистецтва: традиційна і сучасна витинанка. Виникнення нових матеріалів і технічних можливостей які можуть бути використані в сфері витинанкарства, дає широке поле для творчих пошуків та експериментів мистців. В свою чергу, приклади оновленого сучасного матеріального втілення мистецьких ідей на межі різних видів мистецтв потребує чіткого розуміння приналежності творів. Чинником, який допоможе розмежуванню сучасних авторських експериментальних творів, запропоновано вважати орнаментально-

графічну мову. В публікації доводиться, що наявність оригінальної, саме орнаментально-графічної мови – є ознакою сучасної професійної витинанки, а відсутність орнаментальної складової ставить витягу з паперу творчу роботу в ряд паперової графіки. Також, важливим є – використання результатів публікації, для подальшого укладання розширеної класифікації творів паперового прорізного мистецтва і формулювання визначення поняття "паперова графіка"; для подальших мистецьких пошуків авторського стилю на перетині різних видів мистецтв і обґрунтування експонування окремої групи витинанки, як взірців паперової графіки.

Література

1. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ, 2005. 280 с.

2. Козюпа М. Український Ван Гог повернувся з війни. *Газета «Волинь-нова»*. 2019. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/119863-ukrainskyi-van-hoh-povernuvsia-z-viiny> (дата звернення: 17.06.2020).

3. Людмила та Микола Мазури. *Дирекція виставок НСХУ*. 2017. URL: <http://dvnshu.com/archiv/260-lyudmila-mikola-mazuri.html> (дата звернення: 13.06.2020).

4. Неопубліковане: М. А. Руденко. Мысли о вытынанках. *Українська витинанка. Сайт про витинанку в Україні та світі*. 2013. URL: <http://www.ukrvytnanka.com.ua/ru/istoki/retrospektiva-r/275-neopublikovannoe.html> (дата звернення: 17.06.2020).

5. Обелець А. *Профіль користувача*. URL: <https://www.facebook.com/anatoly.obelets/media/set?set=a.111695595637420&type=3> (дата звернення: 17.06.2020).

6. Обелець А. *Профіль користувача. Фотографія твору*. URL: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=702846866522287&set=a.111695595637420&type=3&th_eate (дата звернення: 17.06.2020).

7. Петриченко А. А. Європейські вирізки в колекції А. М. Петриченко: різноманітність видів. Проблеми вивчення, збереження і використання мистецтва вирізки. *Матеріали симпозиуму*.

м. Домодедово, Московська обл. 2006. URL: <https://solnysh.ru/uk/zdorove/chto-takoe-vytynanka-i-kak-ih-delat-chto-takoe-vytynanka.html> (дата звернення: 20.06.2020).

8. Потапова Н. Українські витинанки: науковий опис, сучасний стан вивчення і розуміння. *Українознавство: науковий, суспільно-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал*. Київ, 2004. Ч. 1/2. С. 358-373.

9. Рожко-Павленко Л. Людмила Мазур. Нотатки до творчого портрету. *Музейні хроніки (1993–2015)*. Хмельницький: Хмельницький обласний художній музей, 2016. С.157.

10. Селівачов М. Р. Українська народна орнаментика XIX – XX ст. (іконографія, номінація, стилістика, типологія): дис. ... д-ра мистецтвознав: 17.00.06. Київ, 1996. 421 с.

11. Станкевич М. Э. Українські витинанки. Київ: Наукова думка, 1986. 123 с.

12. Тихонюк О. В. Східно-подільська витинанка кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Традиції та новаторство. *Мистецтвознавство: Зб. наук. пр.* Львів, 2008. С. 199–210.

13. Тихонюк О. В. Мистецтво витинанки в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.06. Івано-Франківськ, 2010. 17 с.

14. Грищенко О. В. Техніка витинанки в оформленні української книги.

Мистецтвознавство: Зб. наук. пр. Львів, 2007. Ч. 2. С. 75–82.

15. Тихонюк О. В. Художні особливості витинанки українських професійних митців. Інститут народознавства НАН України. Народознавчі зошити. Львів, 2013. №2(110). С. 327–332.

16. Харченко Е. О. Содержании понятия «вытинанка»: Приглашение к дискуссии. Українська витинанка. Сайт про витинанку в Україні та світі. 2013. URL: <http://www.ukrvytynanka.com.ua/ru/publikatsii/383-o-soderzhanii-ponyatiya-vytynanka.html>. (дата звернення: 25.06.2020).

References

1. Kara-Vasylyjeva, T., Cheghusova, Z. (2005). *Dekoratyvne mystectvo Ukrainy XX stolittja. U poshukakh "velykogho stylju"* [Decorative art of Ukraine of the XX century. In search of "great style"]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Kozjupa, M. (2019). *Ukrajinskyj Van Ghogh povernusja z vijny* [Ukrainian Van Gogh returned from war]. *Ghazeta "Volynj-nova"–Gazette"Volynj-nova"*: URL: <https://www.volyn.com.ua/news/119863-ukrainskyi-van-hoh-povernusja-z-viiny> (Last accessed: 17.06.2020) [in Ukrainian].

3. Ljudmyla ta Mykola Mazury [Lyudmyla and Mykola Mazury] (2017). *Dyrekcija vystavok NSKhU*. URL: <http://dvnshu.com/archiv/260-lyudmila-mikola-mazuri.html> (Last accessed: 13.06.2020) [in Ukrainian].

4. Neopublikovannoe: M. A. Rudenko Mysli o vytynankakh [Unpublished: M. A. Rudenko. Thoughts about vytynanka] (2013). *Ukrajinsjka vytynanka. Sajt pro vytynanku v Ukraini ta sviti*. URL: <http://www.ukrvytynanka.com.ua/ru/istoki/retrospektiva-r/275-neopublikovannoe.html> (Last accessed: 17.06.2020) [in Russian].

5. Obelecj, A. Profilj korystuvacha. URL: https://www.facebook.com/anatoly.obelets/media_set?set=a.111695595637420&type=3 (Last accessed: 17.06.2020).

6. Obelecj, A. Profilj korystuvacha. Fotoghrafija tvor. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=702846866522287&set=a.111695595637420&type=3&theate> (Last accessed: 17.06.2020) [in Russian].

7. Petrychenko, A. A. (2006). Jevropejski vyrizky v kolekciji A. M. Petrychenko: riznomanitnistj vydiv. Problemy vyvchennja, zberezhennja i vykorystannja mystectva vyrizky [European paper-cutting art in the

collection of A. M. Petrychenko: the diversity of kinds. Problems of studying, preserving and using the art of cutting]. *Materialy sympoziumu. m. Domodedovo, Moskovsjka obl.* URL: <https://solnysh.ru/uk/zdorove/chto-takoe-vytynanka-i-kak-ih-delat-chto-takoe-vytynanka.html> (Last accessed: 20.06.2020) [in Ukrainian].

8. Potapova, N. (2004). *Ukrajinsjki vytynanky: naukovyj opys, suchasnyj stan vyvchennja i rozuminnja*. [Ukrainian vytynanka: scientific description, current state of study and understanding]. *Ukrajinoznavstvo: naukovyj, suspiljno-politychnyj, kulturno-mystecyjkyj, religijno-filosofsjkyj, pedagoghichnyj zhurnal*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Rozhko-Pavlenko, L. (2016). *Ljudmyla Mazur. Notatky do tvorchogho portretu. Muzejni khroniky (1993–2015)* [Ludmyla Mazur. Notes to the creative portrait. Museum Chronicles (1993–2015)]. *Khmeljnycjkyj: Khmeljnycjkyj oblasnyj khudozhnij muzej* [in Ukrainian].

10. Selivachov, M. R. (1996). *Ukrajinsjka narodna ornamentejka XIX – XX st. (ikonoghrafija, nominacija, stylistyka, typologhija)* [Ukrainian folk ornaments of the 19–20centuries. (iconography, nomination, stylistics, typology)]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

11. Stankevych, M. Ye. (1986). *Ukrajinsjki vytynanky*. [Ukrainian vytynanka]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

12. Tykhonjuk, O. V. (2008). *Skhidno-podiljsjka vytynanka kin. XX – poch. XXI st. Tradyciji ta novatorstvo* [East Podolskv ytynanka late 20 – early 21 century. Traditions and innovation]. *Mystectvoznavstvo: Zb. nauk. pr. Lviv* [in Ukrainian].

13. Tykhonjuk, O. V. (2010). *Mystectvo vytynanky v Ukraini kincja XX – pochatku XXI stolitj* [The art of vytynanka in Ukraine in the late 20–early 21 centuries]. Extended abstract of candidate's thesis. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

14. Ghryshhenko, O. V. (2007). *Tekhnika vytynanky v oformlenni ukrajinsjkoji knyghy* [The technique of vytynanka in the design of the Ukrainian book]. *Mystectvoznavstvo: Zb. nauk. pr. Lviv* [in Ukrainian].

15. Tykhonjuk, O. V. (2013). *Khudozhni osoblyvosti vytynanky ukrajinsjkykh profesijnykh mytciv* [Artistic peculiarities of Ukrainian professional artists]. *Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy. Narodoznavchi zoshyty*. Lviv [in Ukrainian].

16. Harchenko, Ye. (2013). O sodержanii ponyatiya "vytyynanka": Priglasenie k diskussii. [On the content of "vytyynanka" concept: Invitation to the discussion]. *Ukrainsjka vytyynanka. Sajt pro*

vytyynanku v Ukrajinі ta sviti. URL: <http://www.ukrvytyynanka.com.ua/ru/publikatsii/383-o-soderzhanii-ponyatiya-vytyynanka.html> (Last accessed: 25.06.2020) [in Russian].

VERSATILITY OF ORNAMENTAL GRAPHICAL LANGUAGE OF CONTEMPORARY PAPER-CUTTING (VYTYNANKA)

STULNIKOVA Ju. O.

Kharkiv State Academy of Design and Arts, Khortytsa National Academy of Education and Rehabilitation

Purpose. To trace and ascertain the versatility of ornamental graphical language as one of the main peculiarities of contemporary paper-cutting (vytyynanka). To identify the features and characteristics of the ornamental graphical language, to form a definition for the notion of paper-cutting art.

Methodology. In the process of research, the author used such general scientific methods as: analysis, synthesis, systematization. The comparative method and the method of visual stylistic analysis were also applied.

Results. The author has compared and analyzed the replicas of original art works; the former are reproduced in varying materials. The notion of ornamental graphical language of contemporary paper-cutting (vytyynanka) has been researched, its general features and characteristics have been defined, and the definition has been formed. Based on the research result, it is suggested to introduce a range of changes to the notion of "vytyynanka" regarding the characteristics of materials and techniques used. The main directions of paper-cutting art have been outlined: traditional and contemporary vytyynanka. Attention has been paid to the importance of making a distinction between the contemporary vytyynanka and graphic art, which is possible

УНИВЕРСАЛЬНОСТЬ ОРНАМЕНТАЛЬНО-ГРАФИЧЕСКОГО ЯЗЫКА СОВРЕМЕННОЙ ВЫТЫНАНКИ

СТУЛЬНИКОВА Ю. А.

Харьковская государственная академия дизайна и искусства, Хортицкая национальная учебно-реабилитационная академия

Цель работы – проследить и зафиксировать универсальность орнаментально-графического языка как одного из признаков современной вытынанки. Выявить основные признаки и свойства орнаментально-графического языка, сформулировать определение понятия, относительно искусства художественной вырезания из бумаги.

Методология. В процессе исследования использованы общенаучные методы: анализа, синтеза, систематизации. Также применен сравнительный метод и метод образно-стилистического анализа.

Результаты. В статье сравниваются и анализируются произведения искусства – репликации оригинальных авторских работ, воспроизведенные в других, отличных от оригинала материалах. Исследуется понятие орнаментально-графического языка современной вытынанки, выявляются его основные свойства и признаки, формулируется определение. Исходя из результатов исследования, предлагается внесение ряда уточнений в дефиницию «вытынанка», касаемо основных свойств материала и технологий изготовления. Намечены основные направления бумажного прорезного искусства: традиционная и современная вытынанка. Указана важность разграничения современной вытынанки и бумажной графики, что может обеспечить анализ их орнаментально-графического языка.

only through the analysis of their ornamental graphical language.

Scientific novelty. The definition of "paper-cutting (vytynanka)", identification of its main characteristics as the basis for a new classification, the reference of paper graphics (machine paper-cutting) into a separate group.

Practical significance. Ornamental graphical language is presented in the study as one of the main characteristics of vytynanka, which should become the basis for a new classification of paper-cutting art works. The research results can be used for further artistic search of signature style at the boundary of different art forms. Exhibiting a certain group of professional paper-cutting art works as examples of graphic art has been justified.

Keywords: *paper-cutting (vytynanka); graphical language; ornament; ornamental graphical language; versatility.*

Научная новизна. Уточнение определения «вытынанка» с обозначением ее конкретных признаков, как основание для новой классификации, с выделением в отдельную группу бумажной графики (станковой художественной вырезки).

Практическая значимость. Орнаментально-графический язык рассматривается в публикации, как один из основных принципов построения композиции вытынанки. Анализ этого языка может послужить основанием для разработки новой классификации произведений художественного вырезания из бумаги. Возможно использование результатов исследования для дальнейших творческих поисков авторского стиля на пересечении разных видов искусства. Обоснование экспонирования отдельной группы работ современной вытынанки как образцов бумажной графики.

Ключевые слова: *вытынанка; графический язык; орнамент; орнаментально-графический язык; универсальность.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРА

Стульнікова Юлія Олексіївна, аспірант кафедри Історії та теорії мистецтва, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, викладач кафедри дизайну, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія, ORCID 0000-0002-2759-8992, **e-mail:** radunica@ukr.net

Цитування за ДСТУ: Стульнікова Ю. О. Універсальність орнаментально-графічної мови сучасної витинанки. *Art and design*. 2020. №3. С. 98–110.

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2020.3.8>

Citation APA: Stulnikova, Ju. O. (2020) Versatility of ornamental graphical language of contemporary paper-cutting (vytynanka). *Art and design*. 3. 98–110.